

Namens het volk

Ik herinner me nog goed hoe ik voor het eerst als medewerkster de rechtbank van Alameda County binnenliep in Oakland, Californië. Het was in 1988, het laatste jaar van mijn rechtenstudie, en ik had, samen met negen anderen, een stageplaats gekregen bij het Openbaar Ministerie. Ik dacht dat ik aanklager wilde worden, dat ik in de frontlinies wilde staan bij de hervorming van het strafrecht, dat ik de kwetsbaren wilde beschermen. Maar omdat ik het werk nooit van dichtbij had meegemaakt, had ik nog geen besluit genomen.

Een heldere zon scheen op het gebouw. Het stond vrij aan Lake Merritt, hoger en plechtstatiger dan de gebouwen in de buurt. Vanuit bepaalde hoeken bekeken leek het een architectonisch wonder uit een buitenlandse hoofdstad met z'n granieten onderlaag en betonnen toren met gouden dak. Vanuit andere hoeken bekeken leek het eigenlijk sprekend op een bruidstaart in art-decostijl.

Het OM in Alameda County is tamelijk legendarisch. Earl Warren was er het hoofd voordat hij minister van Justitie van Californië werd en daarna een van de meest invloedrijke opperrechters in het Amerikaanse Hooggerechtshof. Mijn gedachten waren bij hem toen

ik langs de prachtige mozaïeken in de hal liep, die de vroege geschiedenis van Californië verbeelden. Warrens woorden – hij verklaarde dat segregatie ‘intrinsieke ongelijkheid’ betekent – hadden er toch nog vijftien jaar over gedaan om Berkeley, Californië, te bereiken. Ik was blij dat ze voor mij op tijd waren gearriveerd; mijn klas op de basisschool was pas de tweede in onze stad waar de rassenscheiding met het schoolbussysteem was opgeheven.

Ik was de eerste die binnenkwam voor de inleidende sessie. Een paar minuten later verschenen ook mijn collega-klerken. Onder hen was maar één vrouw, Amy Resner. Meteen na afloop van de sessie ging ik naar haar toe en vroeg om haar telefoonnummer. In dat mannenbolwerk was het prettig om ten minste één vrouwelijke collega te hebben. Ze is nog altijd een van mijn beste vriendinnen, en ik ben peetmoeder van haar kinderen.

Als zomerstagiaires hadden we begrijpelijkerwijs weinig macht of invloed. Onze taak was vooral om te leren en te observeren, en waar mogelijk te assisteren. Het was een gelegenheid om van binnenuit te proeven hoe het strafrechtstelsel functioneert, hoe het eruitziet wanneer het recht zegeviert – en wanneer dat niet het geval is. Wij werden gekoppeld aan aanklagers die op verschillende soorten zaken zaten, van rijden onder invloed tot doodslag, en het bood ons de kans erbij te zijn en deel uit te maken van de voorbereiding van een zaak.

Ik zal nooit vergeten dat mijn begeleider op zeker moment een zaak kreeg die te maken had met een drugsinval. Bij die inval had de politie een aantal personen in hechtenis genomen, onder wie een onschuldige omstander: een vrouw die toevallig op het verkeerde moment op de verkeerde plek was en was meegesleept in het net. Ik had haar niet gesproken. Ik wist niet wie ze was of hoe ze eruitzag. Ik had geen enkel contact met haar, buiten het rapport dat ik zat te lezen. Maar ze had iets wat mijn aandacht trok.

Het was vrijdagmiddag laat en de meeste mensen waren al naar huis voor het weekend. Waarschijnlijk zou ze pas op maandag worden voorgeleid. Dit betekende dat ze het weekend in de cel zou zitten.

Werkt ze in het weekend? Moet ze haar werkgever uitleggen waar ze was? Zal ze ontslagen worden?

Nog belangrijker was dat ik wist dat ze thuis kleine kinderen had. Weten die dat ze in de cel zit? Ze zullen vast denken dat er iets ergs is gebeurd. Wie zorgt er nu voor ze? Is er wel iemand die voor ze kan zorgen? De kinderbescherming kan erbij worden gehaald. Mijn god, ze kan haar kinderen kwijtraken.

De vrouw had alles te verliezen: haar gezin, haar baan, haar positie in de gemeenschap, haar waardigheid, haar vrijheid. En dat, terwijl ze helemaal niets had misdaan.

Ik haastte me naar de griffie en verzocht deze zaak nog diezelfde dag op de rol te zetten. Ik smeekte. Ik pleitte. Als de rechter alsjeblieft voor vijf minuten terug de zaal in wilde komen, konden we haar vrijlaten. Ik kon alleen maar aan haar gezin en haar bange kinderen denken. Eindelijk, terwijl de klok door tikte, kwam de rechter terug. Ik keek toe en luisterde terwijl hij haar zaak woog, wachtend tot hij het bevel zou geven. En toen, met een klap van de hamer, was ze zomaar opeens vrij. Ze kon terug naar huis en naar haar kinderen, en was nog op tijd voor het eten. Ik heb haar nooit ontmoet, maar ik zal haar nooit vergeten.

Het was een beslissend moment in mijn leven. Het maakte glashelder dat, zelfs in de marges van het strafrechtstelsel, er heel veel te verliezen valt en dat het om mensen gaat. Het was het besef dat iemand die erom geeft, recht kan doen, zelfs als die maar de beperkte zeggenschap van een stagiair heeft. Het was een openbaring, een moment dat duidelijk maakte hoe belangrijk het is dat aanklagers mensen met compassie zijn. Jaren voordat ik verkozen zou worden

om een van de grote Openbare Ministeries te leiden, was dit een van de overwinningen die het zwaarst woog. Ik wist dat ze naar huis ging.

En ik wist toen wat voor werk ik wilde doen, aan wie ik dienstbaar wilde zijn.

De rechtbank stond niet ver van waar ik ben opgegroeid. Ik werd in 1964 in Oakland, Californië, geboren en bracht mijn vormende jaren door op de grens tussen Oakland en Berkeley.

Mijn vader, Donald Harris, was in 1938 in Jamaica geboren. Hij was een briljante student die naar de Verenigde Staten emigreerde nadat hij was toegelaten aan de University of California in Berkeley. Hij kwam economie studeren en zou later economie doceren aan Stanford, waar hij nog altijd emeritus hoogleraar is.

Het leven van mijn moeder begon duizenden kilometers verder naar het oosten, in Zuid-India. Shyamala Gopalan was de oudste van vier kinderen – drie meisjes en een jongen. Net als mijn vader was zij een begaafde studente, en toen ze een liefde voor de wetenschap bleek te hebben, werd ze door haar ouders aangemoedigd en gesteund.

Ze studeerde af aan de University of Delhi op negentienjarige leeftijd. Maar ze ging nog verder. Ze schreef zich in voor een doctoraalopleiding aan Berkeley, een universiteit die ze nog nooit gezien had, in een land dat ze nooit had bezocht. Ik kan me bijna niet voorstellen hoe moeilijk het voor haar ouders moet zijn geweest om haar te laten gaan. Commerciële vluchten stonden nog in de kinderschoenen. Contact houden zou verre van eenvoudig zijn. Maar toch, toen mijn moeder permissie vroeg om naar Californië te verhuizen, legden mijn grootouders haar niets in de weg. Ze was nog een tiener toen ze in 1958 naar Berkeley verhuisde om een doctoraal te doen in voedingsleer en endocrinologie, om daarna onderzoeker naar borstkanker te worden.

Van mijn moeder werd verwacht dat ze na het behalen van haar graad zou terugkeren naar India. Het huwelijk van haar ouders was gearrangeerd. Men ging ervan uit dat ook mijn moeder die weg zou bewandelen. Maar het lot had andere plannen. Zij en mijn vader ontmoetten elkaar en werden verliefd terwijl ze op Berkeley actief waren in de burgerrechtenbeweging. Haar huwelijk – en haar besluit in de Verenigde Staten te blijven – waren ultieme daden van zelfbepalingsrecht en liefde. Samen kregen mijn ouders twee dochters. Mijn moeder haalde haar graad toen ze vijftientig was, in hetzelfde jaar dat ik geboren werd. Mijn geliefde zus Maya kwam twee jaar later. Volgens de familieoverlevering bleef mijn moeder tijdens haar zwangerschap aan het werk tot aan de bevalling – de ene keer braken haar vliezen terwijl ze in het laboratorium was, en de andere keer toen ze apfelstrudel stond te bakken. (Mijn moeder kennende, zal ze in beide gevallen eerst afgemaakt hebben waar ze mee bezig was voordat ze naar het ziekenhuis ging.)

Mijn kindertijd was zorgeloos en gelukkig. Ik hield van buiten zijn en ik weet nog dat mijn vader wilde dat ik als klein meisje m'n eigen gang ging. Dan zei hij tegen mijn moeder: 'Laat haar haar gang maar gaan, Shyamala.' En tegen mij zei hij: 'Toe maar, Kamala. Ga maar, ren maar zo hard je kan. Ga!' Dan ging ik, de wind in mijn gezicht, met het gevoel dat ik alles kon. (Geen wonder dat ik ook veel herinneringen heb van mijn moeder die pleisters op mijn kapotte knieën plakte.)

Bij ons thuis klonk altijd muziek. Mijn moeder zong graag mee met gospelmuziek – van Aretha Franklins vroege werk tot en met de Edwin Hawkins Singers. In India had ze met zingen een prijs gewonnen, en ik hield ervan haar stem te horen. Mijn vader was even dol op muziek als mijn moeder. Hij had een enorme collectie jazzplaten, zoveel dat ze alle planken tegen een van de muren in beslag namen. Elke avond viel ik in slaap op de tonen van Thelonious Monk, John Coltrane of Miles Davis.

Maar de harmonie tussen mijn ouders was niet blijvend. Mettertijd ging het moeilijker. Ze waren niet langer aardig voor elkaar. Ik wist dat ze veel van elkaar hielden, maar het was alsof ze water en olie waren geworden. Tegen de tijd dat ik vijf was, had hun band het onder het gewicht van hun onverenigbaarheid begeven. Kort nadat mijn vader een baan aan de University of Wisconsin had aangenomen, gingen ze uit elkaar en een paar jaar later scheidden ze. Over geld vochten ze niet. Het enige waarover ze het niet eens konden worden, was wie de boeken mocht hebben.

Ik heb vaak gedacht dat hun huwelijk stand had kunnen houden als ze wat ouder en emotioneel volwassener waren geweest. Ze waren zo verschrikkelijk jong. Mijn vader was mijn moeders eerste vriendje.

Ze hadden het er allebei moeilijk mee. Ik denk dat voor mijn moeder de scheiding een soort mislukking was die nooit in haar opgekomen was. Haar huwelijk was evenzeer een daad van rebellie als van liefde geweest. Het was moeilijk genoeg geweest dat aan haar ouders uit te leggen. Ik kan me voorstellen dat het nog veel moeilijker was de scheiding uit te leggen. Hoewel ik betwijfel of ze ooit tegen haar hebben gezegd: 'Ik heb het nog zo gezegd,' maar ik denk dat die woorden desondanks in haar hoofd weergalmden.

Maya was nog een peuter toen ze uit elkaar gingen, een beetje te jong om te begrijpen wat er aan de hand was, om de onverbiddelijkheid ervan te beseffen. Vaak voel ik me een tikje schuldig om wat Maya nooit heeft meegemaakt: ik heb m'n ouders gekend toen ze samen gelukkig waren. Maya eigenlijk niet.

Mijn vader bleef deel uitmaken van ons leven. We zagen hem in het weekend en waren in de zomer bij hem in Palo Alto. Maar het was vooral mijn moeder die ons opvoedde. Ze is er verantwoordelijk voor hoe wij als vrouwen gevormd zijn.

Ze was buitengewoon. Ze was nauwelijks 1,55 meter lang, maar

ik had het gevoel dat ze 1,85 meter was. Ze was slim en taai en fel en beschermend. Ze was gul, trouw en grappig. Ze had maar twee doelen in haar leven: haar beide dochters opvoeden en een einde maken aan borstkanker. Ze had veel en hoge verwachtingen van ons terwijl ze ons koesterde en grootbracht. En steeds gaf ze Maya en mij het gevoel dat we bijzonder waren en dat we alles konden wat we wilden, als we er maar voor werkten.

Mijn moeder was opgegroeid in een huishouden waarin politiek activisme en burgerlijk leiderschap vanzelfsprekend waren. Haar moeder, mijn grootmoeder, Rajam Gopalan, was nooit naar de middelbare school gegaan, maar was een begenadigd organisator in haar gemeenschap. Ze nam vrouwen in huis die door hun man mishandeld werden, en dan belde ze die mannen op en zei tegen ze dat ze hun leven moesten beteren, of anders zou zij stappen ondernemen. Ze hield ook bijeenkomsten voor de vrouwen uit het dorp en onderwees hen op het gebied van anticonceptie. Mijn grootvader, P.V. Gopalan, had deel uitgemaakt van de Indiase onafhankelijkheidsbeweging. Uiteindelijk kwam hij als hoge diplomaat van de Indiase regering, samen met mijn grootmoeder, in Zambia terecht toen dat land onafhankelijk was geworden, en hielpen ze met de opvang van vluchtelingen. Hij grapte altijd dat mijn grootmoeders activisme hem nog in de problemen zou brengen. Maar hij wist ook dat haar dat niet zou weerhouden. Van hen kreeg mijn moeder mee dat het leven doel en betekenis krijgt als je dienstbaar bent aan anderen. En datzelfde kregen Maya en ik mee van mijn moeder.

Mijn moeder had mijn grootmoeders kracht en moed geërfd. Wie haar kende, wist dat ze zich geen oren lieten aannaaien. Door mijn beide grootouders had mijn moeder een scherp politiek bewustzijn ontwikkeld. Ze was zich bewust van de geschiedenis, van de strijd, van de ongelijkheid. Ze was geboren met een in haar ziel gegrift rechtvaardigheidsgevoel. Vaak namen mijn ouders me in een

wandelwagen mee naar protestmarsen voor burgerrechten. Ik heb vroege herinneringen aan een woud van bewegende benen, aan de energie, de leuzen en het gezang. Maatschappelijke rechtvaardigheid stond centraal in de discussies in de familie. Lachend vertelde mijn moeder vaak een favoriet verhaal over de tijd dat ik als peuter wel eens driftig was. ‘Wat wil je?’ vroeg ze dan, om me te kalmeren. ‘Feiheit!’ gilde ik terug.

Mijn moeder verzamelde goede vriendinnen om zich heen, die eigenlijk meer als zussen waren. Mijn peettante, een medestudente van haar uit Berkeley die ik als ‘tante Mary’ kende, was een van hen. Ze hadden elkaar ontmoet in de burgerrechtenbeweging die in de vroege jaren zestig vorm begon te krijgen, en die van de straten in Oakland tot en met de zeepkisten op Sproul Plaza in Berkeley werd bediscussieerd en verdedigd. Te midden van de zwarte studenten die zich uitspraken tegen onrechtvaardigheid, vond een groep gedreven, zeer intelligente en politiek geëngageerde jongelui elkaar – onder wie mijn moeder en tante Mary.

Ze gingen naar geweldloze protestbijeenkomsten, waar ze door de politie werden aangevallen met waterkanonnen. Ze demonstreerden tegen de oorlog in Vietnam en voor burgerrechten en kiesrecht. Samen gingen ze luisteren naar een toespraak van Martin Luther King Jr. en mijn moeder had de kans hem te ontmoeten. Ze vertelde me dat de demonstranten oog in oog kwamen te staan met de Hell’s Angels bij een van de anti-oorlogsprotesten. Ze vertelde me dat zij en haar vrienden bij een ander protest rennend, met mij in de wandelwagen, een veilig heenkomen hadden moeten zoeken toen er geweld was uitgebroken tegen de demonstranten.

Maar mijn ouders en hun vrienden waren meer dan demonstranten. Ze dachten in het groot, ze stonden voor grote ideeën, ze organiseerden hun gemeenschap. Tante Mary, haar broer (mijn ‘oom Freddy’), mijn moeder, mijn vader en een tiental andere studenten

organiseerden een studiegroep om zwarte schrijvers te lezen, die op de universiteit werden genegeerd. Op zondagen kwamen ze bij elkaar in het huis van tante Mary en oom Freddy aan Harmon Street, waar ze Ralph Ellison verslonden, Carter G. Woodson bespraken en W.E.B. Du Bois bediscussieerden. Ze hadden het over apartheid, over dekolonisatie van Afrika, over de onafhankelijkheidsbewegingen in ontwikkelingslanden, over de geschiedenis van racisme in Amerika.¹ Maar het bleef niet bij praten. Hun strijd had een zekere urgentie. Ze ontvingen ook prominente gasten, leiders van de burgerrechtenbeweging en intellectuelen, van LeRoi Jones tot en met Fannie Lou Hamer.

Na Berkeley accepteerde tante Mary een onderwijsbaan aan de San Francisco State University, waar ze doorging met het vieren en verheffen van wat het betekende zwart te zijn. SFSU had een experimenteel college, dat door studenten werd gerund, en in 1966 gaf een van mijn moeders andere geliefde vrienden, die ik kende als oom Aubrey, er het allereerste college in zwarte studies.² De campus was een kweektuin voor de herdefiniëring van de betekenis en de inhoud van hoger onderwijs.

Dit waren mijn moeders mensen. In een land waar ze verder geen familie had, waren zij haar familie – en zij de hunne. Vrijwel direct nadat ze uit India was gearriveerd, had ze voor de zwarte gemeenschap gekozen, die haar verwelkomde en haar opnam. Het was de basis voor haar nieuwe, Amerikaanse leven.

Naast tante Mary was tante Lenore mijn moeders innigste vertrouweling. Ook koester ik de herinnering aan een van mijn moeders mentors, Howard, een briljant endocrinoloog, die haar onder zijn hoede had genomen. Toen ik klein was, gaf hij mij eens een parelketting die hij had meegebracht van een reis naar Japan. (Sindsdien zijn parels een van mijn favoriete sieraden!)

Ik had ook een nauwe band met mijn moeders broer, Balu, en met

haar twee zussen Sarala en Chinni (die ik Chitti noemde, wat ‘jongere moeder’ betekent). Ze woonden duizenden kilometers ver, en we zagen elkaar zelden. Maar toch, door de vele telefoongesprekken en de regelmatige reizen die we naar India maakten, de brieven en kaarten die heen en weer gingen, kon het gevoel van familie – van verbondenheid, gemak en vertrouwen – de afstand toch overbruggen. Op die manier leerde ik dat je een innige band met mensen kunt hebben, ook als je ze niet dagelijks ziet. We stonden altijd voor elkaar klaar, in welke vorm dan ook.

Mijn moeder, grootouders, tantes en oom brachten ons bij dat we trots moesten zijn op onze Zuid-Indiase wortels. Onze klassieke Indiase namen verwezen naar dat erfgoed en we werden opgevoed met een groot bewustzijn van, en grote waardering voor, de Indiase cultuur. Al mijn moeders liefkozende en gefrustreerde bewoordingen kwamen uit haar moedertaal – wat ik toepasselijk vind, want wat ik vooral met mijn moeder associeer, is de puurheid van die emoties.

Mijn moeder had heel goed in de gaten dat ze twee zwarte dochters moest opvoeden. Ze wist dat haar geadopteerde thuisland Maya en mij als zwarte meisjes zou zien en ze was erop gebrand ons te laten opgroeien tot zelfverzekerde, trotse zwarte vrouwen.

Zo’n zes jaar nadat mijn ouders uit elkaar waren gegaan, verhuisden we naar een bovenwoning aan Bancroft Way in het gedeelte van Berkeley dat bekendstaat als het vlakke land. Het was een hechte buurt met arbeidersfamilies die eraan hechtten goed werk te leveren, de rekeningen te betalen en voor elkaar klaar te staan. Het was een gemeenschap die kinderen belangrijk vond, een plek waar mensen geloofden in de meest basale grondregel van de Amerikaanse Droom: als je hard werkt en goed doet, dan zullen je kinderen het beter hebben dan jij. Financieel gezien waren we niet rijk, maar de waarden die we internaliseerden, waren een ander soort rijkdom.

Iedere ochtend zorgde mijn moeder ervoor dat Maya en ik klaar

waren voor school, voordat ze naar haar werk in het onderzoeks-
lab ging. Meestal maakte ze een mok drinkontbijt klaar. We mochten
kiezen uit chocolade, aardbeien of vanille. Bij bijzondere gelegen-
heden kregen we Pop-Tarts. In haar optiek was het ontbijt niet een
gelegenheid waaraan veel aandacht moest worden besteed.

Daarna gaf ze me een kus en dan liep ik naar de hoek van de straat
om op de bus te stappen naar de Thousand Oaks Elementary School.
Pas later besepte ik dat wij deelnamen aan het nationale desegre-
gatie-experiment, waarbij zwarte arbeiderskinderen van het vlakke
land de ene kant op vervoerd werden en rijkere witte kinderen uit de
heuvels van Berkeley de andere kant op. Destijds wist ik niet beter
dan dat ik met een grote gele bus naar school ging.

Als ik naar de klassenfoto van het eerste schooljaar kijk, word ik
eraan herinnerd hoe geweldig het was om in zo'n diverse omgeving
op te groeien. Omdat de leerlingen uit de hele regio kwamen, vorm-
den we een gevarieerde groep; sommigen groeiden op in volkse
huurwoningen, anderen waren professorenkinderen. Ik herinner
me dat we heel verschillende culturele feestdagen vierden op school
en dat we in meerdere talen tot tien leerden tellen. Ik herinner me
dat ouders, onder wie mijn moeder, in de klas meehielpen bij pro-
jecten kunst of natuurwetenschap. Mevrouw Frances Wilson, mijn
juf in de eerste klas, was diep met haar leerlingen begaan. Zozeer
zelfs, dat toen ik afstudeerde aan het Hastings College of the Law
van de University of California, mevrouw Wilson in het publiek zat
om me aan te moedigen.

Als Maya en ik uit school kwamen, was onze moeder vaak nog
op haar werk en dus gingen we dan naar de Sheltons, twee huizen
verderop. Mijn moeder kende hen via oom Aubrey, en onze band
met hen was liefdevol, zorgzaam en innig.

Regina Shelton kwam oorspronkelijk uit Louisiana en was Aubreys
tante. Haar man, Arthur, was afkomstig uit Arkansas, en samen run-